

ROCZNIKI HUMANISTYCZNE

Tom LXVI, zeszyt 5 – 2018

ZESZYT SPECJALNY / SPECIALE UITGAVE

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh.2018.66.5s-5>

MARKETA ŠTEFKOVÁ

GRENZEN VAN DE (ON)VERTAALBAARHEID
VAN DE NATIONALE RECHTSTERMINOLOGIE
IN CONTEXT VAN DE EUROPESE
HARMONISATIETENDENSEN

A b s t r a c t. Volledige equivalentie van juridische concepten uit verschillende rechtsstelsels is in de juridische vertaling moeilijk te bereiken. Juridische concepten in één rechtsstelsel zijn niet makkelijk over te dragen in een ander rechtsstelsel, een proces dat vergelijkbaar is met de complexiteit van het vertalen van cultuurgebonden concepten in het algemeen. Interpretatie, gedeeltelijke equivalentie, gebruik van omschrijvingsequivalenten, functionele equivalentie zijn strategieën die door juridische vertalers frequent worden toegepast om de uitdagingen bij het vertalen van juridische concepten te overwinnen.

In dit artikel zullen we de grenzen van de (on)vertaalbaarheid van juridische concepten bespreken vanuit het perspectief van de groeiende internationalisering van het recht binnen de EU. Aan de hand van voorbeelden illustreren we de invoering van geharmoniseerde supranationale juridische concepten in nationale wetgeving. Vervolgens behandelen we het probleem van vertalen via een derde taal. Ten slotte zullen we enkele tendensen in het juridisch vertalen samenvatten als een resultaat van deze processen.

Trefwoorden: juridisch vertalen; institutioneel vertalen; rechtsterminologie; harmonisatie; EU.

INLEIDING

Voordat we de complexiteit van processen en verhoudingen binnen het juridisch vertalen onder de loep nemen, staan we even stil bij de functie van taal in de juridische communicatie. Zoals de beroemde rechtlinguïst Mellin-

Doc. Mgr. MARKETA ŠTEFKOVÁ, Ph.D., is geassocieerd hoogleraar bij de leerstoel voor germanistiek, scandinavistiek en neerlandistiek van de Faculteit Geesteswetenschappen van de Comenius Universiteit in Bratislava. Zij specialiseert zich in rechtsterminologie en hiermee verbonden vertaalproblematiek. Correspondentieadres: Katedra germanistiky, nederlandistiky a škan-dinavistiky FiF, Univerzita Komenského, Gondova 2, 814 99 Bratislava, Slovensko; e-mail: marketa.stefkova@uniba.sk

kof in zijn welbekende gevleugelde uitspraak stelt is “*law the profession of words.*” Met andere woorden, taal is binnen het rechtsdomein niet enkel een communicatieinstrument, maar is tegelijk ook het werktuig waarin de essentie van het recht — de rechtsvoorschriften — vervat zit en waarmee het recht uitgeoefend wordt. In dit verband benadrukken we enkele essentiële kenmerken van juridische concepten:

- ◆ juridische concepten zijn vaak een weerspiegeling van **abstracte normen en waarden**;
- ◆ juridische concepten worden aangeduid met benamingen die zich vaak situeren **in het gewone taalgebruik** (bijv. *met voorbedachten rade, goed gedrag, vrije wil*) en krijgen een specifieke betekenis in een afgebakende juridische context;
- ◆ juridische concepten maken deel uit van het conceptstelsel van het recht dat **openstaat voor interpretatie**;
- ◆ de betekenis van rechtstermen is sterk **gebonden aan het rechtssysteem van elke concrete staat en is afhankelijk van de context**.

De communicatie tussen twee rechtssystemen vindt meestal plaats via vertaling en dus als een interpretatie van het conceptstelsel van de bronrechtsoorde en de vergelijking ervan met concepten van het doelrechtstelsel. In het juridisch vertalen geldt een algemeen bekende regel, dat tussen juridische begrippen uit twee verschillende rechtssystemen geen volledige equivalentie kan bestaan, waardoor de vertaling van een juridische tekst in de taal van een ander rechtssysteem anders beschouwd dient te worden als een klassieke technische vertaling. Rechtsbegrippen zijn even ‘onvertaalbaar’ naar een ander rechtssysteem als cultuurgebonden begrippen naar een andere cultuur. *Interpretatie, gedeeltelijke equivalentie, omschrijvingsequivalent, functioneel equivalent* zijn frequente begrippen die in de vertaaltheorie vaak de compromisoplossingen en keuzes in het proces van het juridisch vertalen benoemen.

In wat volgt behandelen we de grenzen van de (on)vertaalbaarheid van juridische concepten vanuit dit perspectief van de toenemende internationalisering van het recht binnen de EU. Aan de hand van voorbeelden illustreren we hoe geharmoniseerde supranationale rechtsbegrippen in de nationale wetgeving en de rechtspraak terechtkomen. We kaarten erbij kort ook het probleem aan van het vertalen van juridische teksten via een derde taal. Tot slot wijzen we op een aantal tendensen in het interlinguaal onderzoek van juridische teksten uit translatologisch perspectief met behulp van de instrumenten van de corpuslinguïstiek.

1. WAAROM “ONVERTAALBAAR” — COMPLEXITEIT VAN DE CONCEPTRELATIES IN HET RECHT

In verband met de soevereiniteit van elk nationaal rechtsstelsel willen we in overeenstemming met Sandrini (2004) aandacht vestigen op het feit, dat hoewel de afzonderlijke nationale rechtsstelsels nu als onafhankelijke en soevereine stelsels naast elkaar fungeren, ze historisch zeer nauw verweven zijn. Voor de formulering of wijziging van de wettelijke voorschriften in het wetgevend proces worden vaak rechtsnormen van andere staten gebruikt, die via vertaling voor de wetgever toegankelijk worden gemaakt. In het wetgevingsproces worden deze modellen echter altijd aangepast aan de behoeften van de specifieke staat, op basis van de concrete verhoudingen en omstandigheden in die staat zelf.

Als gevolg van dit proces ontstaan er in elk land onafhankelijke juridische termen, die deels voortkomen uit de juridische traditie van zijn voorgangers. In de context van het concrete rechtssysteem worden aan deze concepten meer semantische kenmerken toegevoegd, die in het wetgevingsproces van het concrete land door definitie in de wet afgebakend worden (Sandrini 2004, 2).

In rechtsstelsels van de afzonderlijke Europese landen kennen we dus een aantal gemeenschappelijke basisconcepten, zoals bijv. de concepten, die de afzonderlijke strafdadens afbakenen, maar de daaruit voortvloeiende juridische termen in de afzonderlijke rechtsstelsels kunnen, vanwege de bovengenoemde feiten zoals al in de inleiding vastgesteld wordt, niet als gelijkwaardig worden beschouwd. Een duidelijk voorbeeld is onder meer het concept *moord*, afgebakend tegenover de in de Lage Landen toegestane *euthanasie*, die in het strafrecht van veel Centraal-Europese landen niet eens als concept afgebakend wordt en dus automatisch onder moord valt.

Dit heeft uiteraard belangrijke gevolgen voor het juridisch vertalen. De vertaling verschuift het conceptstelsel van de bronrechtsorde naar een ander systeem waarin de vaak onbekende of gedeeltelijk begrijpelijke termen uitgelegd moeten worden met middelen van het doelrechtssysteem. Het is belangrijk dat erbij rekening wordt gehouden met het vermogen van de ontvanger van de vertaling om de nieuwe concepten met kennis van het doelrechtssysteem te interpreteren. Zoals Sandrini (2004) stelt is voor de juridische vertaler bij de herformulering en ‘exterritorisatie’ van de juridische inhoud de doelgerichtheid van de concrete communicatieve situatie het hoogste criterium. Wat uiteindelijk daadwerkelijk in de doeltekst wordt geïmple-

menteerd, wordt bepaald door de concrete vertaalopdracht die de concrete parameters verschaft voor de interpretatie, resp. selectie en weging van de hoeveelheid en soort informatie van de brontekst die in de doelttekst wordt aangeboden (Sandrini 2004, 5).

De situatie van de vertaler is anders in het geval van het internationale rechtsstelsel, dat gebaseerd moet zijn op een homogeen en uniform begripstelsel. Een goed voorbeeld is het *acquis communautaire* van de Europese Unie, dat in de afzonderlijke officiële talen van de EU wordt vertaald in een terminologie die vaak totaal verschilt van nationale termen, juist om erop te wijzen dat de begrippen van het internationaal recht niet samenvallen met het conceptstelsel van de nationale rechtsorde. Dit leidt tot het creëren van parallelle termen en quasi synoniemen in de context van de doeltaal. De belangrijkste tendensen in dit verband vatten we in wat volgt samen.

2. TENDENSEN ALS GEVOLG VAN GLOBALISERING

In de Europese Unie hebben de globaliseringstrends zich geleidelijk verspreid over communicatie, taalbeleid en de vertaalindustrie. Naast de beleidsterreinen die op supranationaal niveau geharmoniseerd zijn, behouden de afzonderlijke lidstaten nog enkele bevoegdheden die tot nu toe nauwelijks geharmoniseerd zijn. Dit zijn onder meer het rechtssysteem, het openbaar bestuur en de overheidsadministratie, die sterk verbonden zijn met de nationale staatsstructuur en vaak beschouwd worden als symbolen van de soevereiniteit en het zelfbeschikkingsrecht van het land in het geglobaliseerde netwerk van politieke en handelsbetrekkingen.

Naast de tendens naar onafhankelijkheid van de nationale juridische terminologie binnen een taalgebied, zoals omschreven in de voorgaande uitleg, vindt als gevolg van de steeds sterkere harmonisering op Europees niveau ook het tegenovergestelde proces plaats, namelijk de transpositie van de supranationale concepten van het Europese recht in de nationale wetgeving. Door overname van het *acquis communautaire* in de wetgevingen van de lidstaten wordt de structuur en formulering van de nationale wetgeving rechtstreeks beïnvloed. Dit proces verloopt weer via het juridisch vertalen.

Het *acquis communautaire* is een zelfstandig onafhankelijk meertalig rechtssysteem. Hoewel die ontworpen wordt in meertalige werkgroepen en later vertaald wordt naar alle officiële talen van de EU, is de oorspronkelijke taalversie tegenwoordig overwegend de Engelse. De andere taalversies zijn

evenwaardig, maar vertaald uit het Engels. De Europese wetgeving wordt overgenomen in nationale wetgevingen door harmonisatie. Het nieuwe teksttype dat op deze manier binnen de nationale rechtstaal ontstaat, bevat enorm veel nieuwe concepten. De Europese verordeningen worden direct overgenomen in het nationale rechtsstelsel en de richtlijnen worden verwerkt in de bestaande nationale wetteksten.

Één van de tendensen, als direct gevolg van dit proces, is het doordringen van leenwoorden in nationale wetgevingen. Deze worden vaak direct of via ontlening overgenomen van de supranationale documenten en fungeren in de tekst soms ook naast de traditionele pendanten in de doeltaal, bijv. *derogatie en uitzonderingsregel*.

Een andere tendens in deze richting is het ontstaan van hyperonymische termen, die soms nieuwe concepten benoemen, maar soms ook uit de nationale rechtsorde worden gehaald en vervolgens opnieuw worden gedefinieerd. Door een dergelijke recodificatie van termen (De Groot 1987) ontstaan parallelle termen of quasi-synoniemen in de nationale juridische terminologie, bijv. *worker/werkkracht en werknemer, resident en burger, nationaliteit/ethniciteit en burgerschap*.

Naast de bovengenoemde ontwikkelingen zijn er in het kader van de Europese wetgeving ook geheel nieuwe concepten ontstaan, die uit de oorspronkelijk in het Engels opgestelde teksten als ontleningen, leenvertalingen en nieuwvormingen in de afzonderlijke nationale talen doordringen en geïnternationaliseerd worden. Deze nieuwe termen versterken de meertalige samenhang tussen de afzonderlijke taalversies van de Europese wetgeving en de uniformiteit van de supranationale terminologie, die doorgaans positief wordt beoordeeld. Voorbeelden zijn het voornoemde *acquis communautaire*, of bijv. *witboek, convergentiecriteria, Agenda 2000* en andere.

Interessant voor taalontwikkeling zijn ook de typische modieuze benamingen vaak bestempeld als ‘Eurolect’, die gewoonlijk niet in het wetgevingsproces voorkomen, maar stap voor stap uit de secundaire teksten in het dagelijks leven doordringen, zoals *duurzame ontwikkeling, proactieve maatregelen, interoperabiliteit* en andere.

3. VERTAAL-EQUIVALENTEN

Informatie over de nationale rechtstelsels wordt binnen de EU via vertaling gedeeld met andere leden van de supranationale gemeenschap. Door de

sterke internationale positie van het Engels en de verspreiding ervan verloopt deze niet rechtstreeks tussen twee taalgemeenschappen, maar vaak via een derde taal. Specifiek in geval van juridische teksten betekent dat de dubbele interpretatie van de vaak landgebonden juridische termen, die een duidelijke stempel drukt op het vertaalequivalent.

In het kader van het project TRANSIUS,¹ gericht op onderzoek van conventies en gestandaardiseerde vertaalmethodes binnen het juridisch vertalen, werden enkele ‘case studies’ uitgevoerd met een klein corpus van supranationale secundaire juridische teksten om nader het effect van de voornoemde dubbele interpretatie van enkele concepten te onderzoeken. Aan de hand van enkele voorbeelden uit dit onderzoek schetsen we de voornaamste resultaten: bijv. wordt *het Hof van Assisen* naar het Duits vertaald als *Assisenhof* naar het voorbeeld van het Engels, terwijl naar het Slowaaks en Tsjechisch de vertaling *porotní soud/porotný súd* (jury rechtbank) ingeburgerd is. De term uit de Nederlandse rechtsterminologie — het *gerecht* wordt uit het Nederlands naar het Engels als *general court* vertaald, als gevolg waarvan naar het Slowaaks het equivalent *všeobecný súd*, als de letterlijke vertaling van het Engelse equivalent doorgedrongen is (terugvertaald naar het Nederlands algemene rechtbank, wat eigenlijk niet klopt omdat het om een rechtbank van tweede aanleg gaat), terwijl het Tsjechisch het equivalent *tribunál* gebruikt. De Slowaakse *okresný súd* (arrondissementsrechtbank) wordt weer naar het voorbeeld van het Engelse equivalent *district court* naar het Nederlands letterlijk via het Engels als *districtsrechtbank* vertaald, waarbij *district* in het Nederlands en Engels niet hetzelfde betekenen en *district* in het Nederlands eerder in de context van de politie gebruikt wordt. In het Duits het verschijnt geen calque uit het Engels maar *Bezirksgericht*, een equivalent voor de arrondissementsrechtbank, dat breed gebruikt en geaccepteerd wordt in het juridisch vertaalpraktijk in Slowakije.²

Samenvattend hebben we kunnen concluderen dat de geanalyseerde teksten een hoge mate aan generalisatie laten zien. Niet de term, maar het

¹ Meer informatie over het project TRANSIUS — van conventies naar normen van de vertaling in juridisch discours (APVV 0226) op www.uniba.sk/transius en Rakšányiová et al. 2015 & Rakšányiová et al. 2017.

² De voorbeelden werden overgenomen van de website *e-justice*, de officiële bron van informatie over rechtstelsels van de lidstaten. Op de website wordt vermeld, dat de beheerder van de site niet garant staat voor de gebruikte vertaalequivalenten. Toch is dat de meest gebruikte referentiebron, vaak zelfs de enige bron van informatie over rechtstelsels van sommige lidstaten in alle officiële talen van de EU, die enorm het taalgebruik in de officiële talen beïnvloedt, wat betreft benamingen van instanties van het recht van andere lidstaten.

woord met zijn oppervlaktestructuur wordt vertaald. Hoewel het vertaalequivalent de betekenis van de oorspronkelijke term met een aantal semantische kenmerken dekt, geeft het vaak de ontvanger geen duidelijk beeld van de precieze betekenis van de term in de doeltaal. Er is een beweging vast te stellen van het klassieke vertaalproces — namelijk de semantische analyse van het oorspronkelijke concept, bepaling van de mate van overeenstemming met het doelsysteem en de keuze van het passende functionele equivalent — naar de vertaling met voorkeur voor een equivalent gevormd naar het voorbeeld van de Engelse term.

Vaak gaat het om leenvertalingen van institutionele benamingen, woord-voor-woord vertalingen, die maar heel algemeen en vaag de semantische achtergrond van het oorspronkelijke juridische concept weergeven. Dit resulteert vaak in het gebruik van brede hyperonieme equivalenten die de inhoud van de bronterm generaliseren. Enerzijds ontstaan dergelijke hyperonieme equivalenten als nieuwe supranationale categorieën van termen die over het algemeen nuttig zijn voor de omschrijving van verschillende nationaal gebonden rechtssystemen en aldus de samenhang tussen teksten in verschillende talen versterken. Anderzijds verminderen zij de informatieve waarde en begrijpelijkheid van de tekst.

Aan de andere kant is er een belangrijke stap vooruit zichtbaar in de richting van institutionalisering en standaardisering van teksten en unificering van vertaalequivalenten, die van het Europese niveau steeds duidelijker doordringt ook naar het niveau van de lidstaten. De wetgevende juridische teksten, maar ook de daarvan afgeleide secundaire teksten van de rechtspraak worden namelijk door een hoge mate van abstractie, conceptuele, heldere en precieze vormgeving gekenmerkt. Uit de bovengenoemde kenmerken vloeit ook het gebruik van typische lexicale en syntactische middelen voort. De identificatie ervan in de brontaal en de consistente vertaling in de doeltaal zorgen voor de terminologische homogeniteit van de vertaling, waardoor het vertaalproces vereenvoudigd en versneld wordt. Dat zien ook de nationale instellingen. Om die reden unificeren de rechtbanken en parketten in veel landen de vorm van hun uitspraken en de bijbehorende teksten en worden geleidelijk aan taaltechnologische hulpmiddelen geïmplementeerd in de vertaalworkflow. Vooral op het gebied van het samenstellen, verwerken en beschikbaar stellen van algemene of thematische eentalige of meertalige tekstcorpora werd er in meerdere lidstaten groot vooruitgang geboekt.

ONDERZOEKSTENDENSEN ALS CONCLUSIE

Een van de typerende kenmerken van juridische teksten is een hoge frequentie van de voor de rechtstaal kenmerkende vaste woordverbindingen, resp. standaardformuleringen. Ze nemen een specifieke plaats in bij de beschrijving van de juridische teksten. Recent onderzoek van bijv. de onderzoeksgroep CAL2³ toont aan dat het niveau van het woord/term vaak onvoldoende is voor de analyse van het juridische concept. Naast de conceptgebaseerde aanpak van vertaling tussen autonome rechtssystemen zet zich daarom de progressieve corpusgebaseerde aanpak door. Die gaat uit van het onderzoek van vaste formuleringen en het fungeren van juridische termen in collocaties met behulp van onderzoeksinstrumenten van de corpuslinguïstiek. Deze aanpak brengt de vertaling dicht bij het levend juridisch taalgebruik in de doeltaal, biedt aandacht voor de positie van de tekst binnen de rechtsstructuur en de functie van de vertaling en bevordert de standaardisering en unificatie van vertaalequivalenten.

REFERENTIES

- Groot, Gerard René de. 1987. *Recht en vertalen*. Deventer: Kluwer.
- Groot, Gerard René de. 2002. 'Rechtsvergleichung als Kerntätigkeit bei der Übersetzung juristischer Terminologie.' In Ulrike Haß-Zumkehr (ed.). *Sprache und Recht*, 222–239. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Melinkoff, David. 1987. *The Langue of the Law*. Boston: Little & Brown.
- Rakšányiová, Jana, & Marketa Štefková. 2012. 'Globalizačné tendencie v odbornom preklade — internacionalizácia terminológie.' In Ivana Hostová, Miroslava Gavurová, & Mária Smetanová. *Zrkadlá translatológie I: preklad ako nástroj komunikácie*, 40–50. Prešov: Prešovská univerzita.
- Rakšányiová, Jana, [Alena Ďuricová, Margita Gáborová, Zuzana Guldánová, Lucia Matejková, Katarína Motyková, Jaroslav Stahl, Jana Štefaňáková, Marketa Štefková, & Zuzana Tuhárska]. 2015. *Úradný prekladateľ v slovenskom a európskom sociálnom priestore*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského v Bratislave.
- Rakšányiová, Jana, [Alena Ďuricová, Elena Gajdošová, Peter Gergel, Liese Katschinka, Ondřej Klábal, Pavlína Knap-Dlouhá, Michal Kubánek, Milan Potočár, Peter Sandrini, Marketa Štefková, & Zuzana Tuhárska]. 2017. *Quo Vadis Rechtsübersetzung*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Ramos, Fernando Pietro (ed). 2018. *Translation for International Governance. Enhancing Quality in Multilingual Legal Communication*. Bloomsbury Academic.

³ Zie b.v. Vogel, Friedemann, Hamann, Hanjo & Gauer, Isabelle (2017). Computer-Assisted Legal Linguistics. Corpus Analysis as a New Tool for Legal Studies, *Law & Social Inquiry*, 42, early view. DOI: 10.1111/lsi.12305 of de web site <https://cal2.eu/>

- Sandrini, Peter. 2004. 'Globalisierung und mehrsprachige Rechtskommunikation.' In BDÜ (ed.): *4. Deutscher Gerichtsdolmetschertag 28.-29. Oktober 2004, München. Tagungsband. Schriften des BDÜ* 9. München: BDÜ Landesverband Bayern, 25–37. Toegankelijk op <http://homepage.uibk.ac.at/~c61302/publik/bdue04.pdf> [download 14 oktober 2013]
- Sandrini, Peter. 2009. 'Der transkulturelle Vergleich von Rechtsbegriffen.' In *Legal Language in Action: Translation, Terminology, Drafting and Procedural Issues*, 151–165. Zagreb: Globus.
- Šarčević, Susan. 1990. 'Strategiebedingtes Übersetzen aus den kleineren Sprachen im Fachbereich Jura.' *Babel* 36 (3): 155–166.
- Štefková, Marketa. 2014. *Právny text v preklade. Translatologické aspekty právnej komunikácie v kombináciách málo rozšírených jazykov*. Bratislava: Iura Edition.

GRANICE (NIE)PRZETŁUMACZALNOŚCI
KRAJOWEJ TERMINOLOGII PRAWNICZEJ
W KONTEKŚCIE EUROPEJSKICH TENDENCJI HARMONIZACJI

Streszczenie

Pełna ekwiwalencja konceptów prawnych pochodzących z różnych systemów prawnych w przypadku tłumaczeń prawniczych jest trudna do osiągnięcia. Terminologia prawnicza jednego systemu prawnego nie daje się łatwo przenieść do innego systemu prawnego; jest to proces, który pod względem złożoności można porównać z tłumaczeniem pojęć kulturowych. Interpretacja, ekwiwalencja częściowa, ekwiwalencja opisowa, ekwiwalencja funkcjonalna to strategie często stosowane przez tłumaczy tekstów prawnych i prawniczych w celu poradzenia sobie z wyzwaniami związanymi z tłumaczeniem terminologii prawniczej.

W niniejszym artykule omówiono granice (nie)przetłumaczalności pojęć prawnych z perspektywy rosnącej internacjonalizacji prawa Unii Europejskiej. Przedstawione zostały przykłady ilustrujące zjawisko wprowadzania zharmonizowanych, ponadnarodowych pojęć prawnych do ustawodawstwa krajowego. Następnie omówiono problem tłumaczenia za pośrednictwem trzeciego języka. W podsumowaniu znalazły się natomiast niektóre tendencje i trendy w tłumaczeniu prawniczym będące wynikiem trwającego procesu.

Przełożyła Beata Popławska

Słowa kluczowe: tłumaczenia prawnicze; tłumaczenie instytucjonalne; terminologia prawna; harmonizacja; Unia Europejska.

BOUNDARIES OF (UN)TRANSLATIBILITY
OF NATIONAL LEGAL TERMINOLOGY
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN HARMONIZATION TENDENCIES

Summary

Full equivalence between legal concepts from different legal systems is difficult to achieve in legal translation. Legal concepts in one legal system are not easy to transfer to another legal system, a process which is similar to the complexity of translating culture-bound concepts in general. Interpretation, partial equivalence, description equivalence, functional equivalent are frequent strategies applied by legal translators in order to overcome the challenges in translating legal concepts.

In this article, we will discuss the boundaries of the (un)translatability of legal concepts from the perspective of the growing internationalization of law within the EU. On the basis of examples, we will illustrate the adoption of harmonized supranational legal concepts into national legislation. Next, we will deal with the problem of translating via a third language. Finally, we will summarize some tendencies in legal translation as a result of the process.

Key words: legal translation; institutional translation; legal terminology; harmonization; European Union.